

умовах воєнного стану (подання декларації, повідомлення про суттєві зміни в майновому стані, повідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента, проведення перевірок) від 07.03.2022 р. № 4. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/documents/roz-yasnennya-4-vid-07-03-2022-shhodo-zastosuvannya-okremyh-polozhen-zakonu-ukrayiny-pro-zapobigannya-koruptsiyi-stosovno-zahodiv-finansovogo-kontrolyu-v-umovah-voennogo-stanu-podannya-deklaratsiyi-p/>

4. Про внесення змін до деяких законів України про визначення порядку подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в умовах воєнного стану: Закон України від 20.09.2023 р. № 3384. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3384-20#n8>

5. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки: Закон України від 20.06.2022 р. № 2322- IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#n20>

6. Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.2023 р. № 220. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-%D0%BF#Text>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-160>

ПРОВОКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Гончарова-Парфьонова Ольга Олегівна

аспірантка кафедри кримінального права

Національний університет «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

У науці кримінального постійно обговорюється питання щодо вдосконалення кримінального законодавства, одним з аспектів якого є визначення юридичної природи провокації кримінального правопорушення та її місця в системі норм кримінального закону. У доктрині на сучасному етапі її розвитку все ж немає єдиної думки щодо оцінки дій провокатора, і нерідко можна зустріти віднесення провокації до співучасті.

Так, в енциклопедичній літературі під провокацією розуміються «підбурювання, спонукання окремих груп, організацій до дій, які можуть спричинити настання тяжких наслідків» або «навмисні дії проти окремих осіб, організацій, держав тощо з метою штовхнути їх на згубні

для них вчинки» [1, с. 773]. У свою чергу, законодавчого визначення поняття «провокація» ані кримінальне, ані кримінальне процесуальне законодавство не містить.

Ф.Г. Бурчак вказував, що «незалежно від мотивів провокація кримінального правопорушення становить кримінально-карану дію, оскільки сам спосіб викривання, що полягає в підбурюванні до вчинення кримінально караного діяння, є суспільно небезпечним і повинен тягти кримінальну відповідальність» [2, с. 128].

Окремо також в науковій літературі пропонуються ознаки провокаційної діяльності:

- «передбачає намір суб'єкта (провокатора) забезпечити односторонній вияв бажаної моделі поведінки з боку особи, яку провокують, що має лише зовнішні ознаки суспільно небезпечного діяння;

- провокаційна поведінка здійснюється в порядку односторонньої умисної діяльності з боку винної особи, що не охоплюється свідомістю особи, яку провокують;

- мета дій провокатора – настання несприятливих наслідків для особи, яку провокують (дискредитація, шантаж або створення штучних доказів обвинувачення)» [3].

Водночас, виключається вчинення провокації шляхом залякування заподіяння фізичної шкоди особі чи її близьким (нанесення тілесних ушкоджень, вбивство), знищенням, пошкодженням майна чи вчиненням інших протиправних дій [4, с. 42]. Саме тому у кримінально-правовій літературі серед можливих способів провокації, як правило, називають натяки, поради, пропозиції, прохання, умовляння, рекомендації, вказівки тощо [5, с. 89].

Отже, провокація кримінального правопорушення – це умисні односторонні дії особи, спрямовані на втягнення особи, яку провокують, у вчинення кримінального правопорушення з метою викриття останньої у скоєному.

Діяльність провокатора має схожі риси з більшістю видів співучасників, що й породжує дискусійність питання щодо співвідношення провокації у злочині та співучасті у злочині. Зовні спровокований злочин буде вчинено спільно двома особами. Досягнення злочинного результату настає через дії як спровокованої особи, яка піддалася на сторонній вплив, так і провокатора, який ініціював початок злочинної діяльності та всіляко сприяв вчиненню злочину. На відміну від підбурювача, який зацікавлений тільки у скоєнні виконавцем посягання, метою провокатора є притягнення схиленої ним до вчинення кримінального правопорушення особи до кримінальної відповідальності. Наявність цієї мети проявляється у фіксації та

документуванні дій спровокованої особи, створенні інших умов для її викриття.

Відтак, суспільна небезпека провокації кримінального правопорушення полягає в тому, що такого роду діями не тільки підривається авторитет і репутація особи, зачіпаються честь і гідність людини, а й створюється привід для необґрунтованих підозр, перевірок з боку правоохоронних органів, а також для порушення кримінальної справи та її провадження, у зв'язку з чим, відволікаються сили та засоби органів досудового розслідування від процесуальної діяльності у справах, в яких справді вчинено кримінально каране посягання, що призводить до грубого порушення прав людини і її гідності. Отже, етимологія слова «провокація» дають підстави для висновку про те, що під провокацією кримінального правопорушення слід розуміти умисне схилення іншої особи до вчинення кримінально забороненого діяння з метою викриття її у вчиненні цього посягання.

Література:

1. Словник української мови: в 11 т. / ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін. К.: Наукова думка, 1970–1980. Т. 8. 1977. 928 с.
2. Бурчак Ф.Г. Вчення про співучасть у радянському кримінальному праві. Київ: Наук. думка, 1969. 216 с.
3. Загодіренко П.О. Провокація злочину: кримінально-правовий аналіз та удосконалення діючого законодавства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2013. URL: [file:///C:/Users/Diana/Downloads/Nvmgu_jur_2013_6-1\(2\)_40.pdf](file:///C:/Users/Diana/Downloads/Nvmgu_jur_2013_6-1(2)_40.pdf)
4. Комарницька О. Критерії визначення прокурором провокації за матеріалами рішень Європейського суду з прав людини. *Evropský politický a právní diskurz*. 2016. Sv. 3, Vyd. 5. С. 41–47
5. Кримінальне право України: Особлива частина : підруч. / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 4-те вид., перероб. і допов. Х. : Право, 2010. 608 с.